

системах землекористування, зменшення розораності, створення пасовищ та збільшення лісистості території Вінницької області.

Література

1. Керівний нормативний документ. Суцільний ґрунтово — агрохімічний моніторинг сільськогосподарських угідь України / За редакцією О.О. Созінова, Б.С. Прістера. — 1994.
2. Шкатула Ю.М.. Агроекологічне значення гороху в сталому розвитку агроекосистем Вінницької області // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського аграрного університету. — 2012.- С.89-93.
3. Стадник А.П., Лукіша В.В. Формування критеріїв та показників для еколого-економічного оцінювання сільськогосподарського землекористування // Агро-екологічний журнал . — № 3, — 2011, — С.5-12.
4. Заришняк А.С., Цвей Я.П., Іваніна В.В. та ін.. Ефективність добрив і резерви зерно-бурякової сівозміни у відтворенні родючості чорнозему типового // Вісник аграрної науки. — № 12. — 2011. — С.10-15.
5. Патики В.П., Бурда Р.І. Методи фітоіндикації в системі агроекологічного моніторингу // Агроекологічний моніторинг та паспортизація сільськогосподарських земель (методично-нормативне забезпечення) / За ред.. В.П.Патики, О.Г. Тараріко. — К.: Фітосоціоцентр, 2002. — С. 169-177.

АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ЗЕМЕЛЬ МУРОВАНО-КУРИЛОВЕЦЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Шкатула Ю.М., Шевченко Н.В.
Вінницький національний аграрний університет*

Однією з актуальних проблем збалансованого (сталого) розвитку агро-сфери є формування еколого-економічного механізму використання і охорони земель, що відображає в низці законодавчих актів та в Концепції Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 року. Як свідчить досвід розвинених країн, у системі заходів з регулювання діяльності, дієвість економічних регуляторів є визначальною, проте впровадження їх в українську практику стримуються недостатнім науково обґрунтованим методичним забезпеченням, зокрема з еколого-економічного оцінювання сільськогосподарського землекористування [4].

Одним з інструментів реалізації стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року є моніторинг стану довкілля, контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища забезпечення екологічної безпеки [5].

Входження України у світове співтовариство зумовлює необхідність упровадження екологічно, економічно та соціально ефективних систем, ведення аграрного виробництва, створення передумов для гармонізації відносин людини з природою в процесі інтенсифікації галузі за різних методів господарювання [2].

У Вінницькій області нараховується всього землі 2651,4 тис.га, у тому числі сільськогосподарські угіддя 2051,5 тис.га, з них рілля 1858,2 тис. га, ступінь розораності території становить 90,6% від кількості сільськогосподарських угідь. Це значення показує, що антропогенне навантаження на нашу територію досягло критичного рівня.

Зміни екологічного стану ґрунту зумовлені впливом абіотичних факторів, проте в переважній більшості це пов'язано з антропогенним навантаженням, що спричиняє зміни ґрунтового покриву. Унаслідок інтенсивної антропогенної діяльності з порушенням екологічних вимог виникає деградація ґрунто-

вого покриття та основних біогенних елементів, відбувається забруднення ґрунту важкими металами, нітратами та нітритами, підвищується щільність верхній шарів ґрунту, посилюються ерозійні процеси, тощо [1].

Гумус — основний показник родючості, який інтегрує в собі практично всі властивості та явища ґрунтів. З гумусовими речовинами пов'язані основні умови життя та розвитку рослин, які віддзеркалюються в характеристиках ґрунтового профілю: потужність та багатство гумусового горизонту, реакція середовища, фізичні властивості ґрунтової маси, біохімічна та мікробіологічна активність, фітосанітарний стан тощо. До складу гумусу входять практично всі елементи живлення рослин, а також ферменти, антибіотики, вітаміни. Завдяки гумусу в ґрунті утворюється певний резерв поживних та фізіологічно активних речовин. Крім того, гумус — один з основних факторів структуроутворення ґрунту, а структура — забезпечує оптимальний водно-повітряний та тепловий режими ґрунту та в цілому навколишнього середовища.

Під час оцінки екологічного стану ґрунту за вмістом гумусу в орному шарі орієнтуємось на оптимальний його вміст, характерний для основних типів ґрунтів. Екологічну ситуацію при подібному вмісті гумусу слід вважати благополучною, при нижчому від цього рівня — передкризовою. Вміст гумусу в ґрунтах Муровано-Куриловецького району за роками досліджень наводяться в табл.1.

Найбільш поширеними ґрунтами в Муровано-Куриловецькому районі є сірі лісові середньо-суглинкові ґрунти. Середній вміст гумусу в ґрунтах господарств становив 1987 році 1,99%, до 1992 року його вміст зріс до 2,02%. Показники середньозваженого вмісту гумусу по Муровано-Куриловецькому району в 2002 році зменшився в порівнянні з 1997 роком до 1,89%, але площа яка була обстежена всього становила 37,7 тис. га. В 2007 році середньозважений вміст гумусу становив 2,0% і збільшився в порівнянні з 2002 роком на 0,11%. Результати агроекологічного моніторингу у 2012 році засвідчили, що вміст гумусу в ґрунтах не змінний в порівнянні з 2007 роком і становить 2,0%. За нормативними даними в зоні Лісостепу вміст гумусу в ґрунтах такого типу становить від 2,5 до 3,0%. Отже, екологічну ситуацію при наявному вмісті гумусу слід вважати кризовою.

Таблиця 1

**Середньозважений вміст гумусу
по Муровано-Куриловецькому районі Вінницької області**

Рік	Обстежена площа, тис. га	Середньозважений вміст гумусу, %	+/- до попереднього туру, %
1987	53,3	1,99	-
1992	51,7	2,02	+ 0,03
1997	44,8	1,94	- 0,08
2002	37,7	1,89	- 0,05
2007	50,0	2,0	+ 0,11
2012	50,0	2,0	-

Якщо охарактеризувати агрохімічну характеристику обстежених земель за вмістом гумусу то видно, що у 1987 році було обстежено 53,3 тис га земель, з них 30,2 тис. га мали низький вміст гумусу від 1,1-2,0%, 23,1 тис. га — підвищений вміст гумусу від 3,1-4,0%. В 2007 році дані показники були наступні. Було обстежено 50,0 тис га земель, з них 0,2 тис.га або 0,05% мали дуже низький вміст гумусу, 24,8 тис. га — низький; 24,1 тис. га — середній; 1,0 тис. га, або 2% від усієї обстеженої площі — підвищений. Це свідчить про те, що деякі господарства сприяли організувати заходи по збільшенню гумусу в ґрунтах. (Табл.2).

Таблиця 2

Агрохімічна характеристика обстеження земель за вмістом гумусу по Муровано-Куриловецькому районі Вінницької області

Рік	Обстежена площа, тис. га	Вміст гумусу, тис. га							
		Дуже низький < 1,0%		Низький 1,1-2,0%		Середній 2,1-3,0%		Підвищений 3,1-4,0%	
		тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%
1987	53,3			30,2	56,7	23,1	43,3		
1992	51,7			30,0	58,0	21,7	42,0		
1997	44,8			26,9	60,0	17,9	40,0		
2002	37,7			19,6	52,0	18,1	48,0		
2007	50,0	0,2	0,05	24,8	49,6	24,1	48,2	1,0	2,0
2012	50,0	0,1	0,05	24,8	12,4	24,1	12,05	1,0	0,5

У праці Медведєва В.В., відмічено, що в сільському господарстві накопичення та збереження наявного рівня гумусу досягається: 1) внесенням органічних добрив; 2) внесенням мінеральних добрив, особливо азотних, які, засвоюючись рослинами, не "дозволяють" забирати мінеральні елементи з гумусу, тим самим запобігається його руйнування; 3) певним обробітком ґрунту, який повинен бути мінімально неглибоким, так як глибоке приорування верхнього горизонту руйнує його активну мікрофлору і, відповідно, гальмує процеси розкладання органічних речовин; 4) оптимізацією водного, повітряного і теплового режимів ґрунту; 5) науково обґрунтованим чергуванням культур, яке б передбачало розміщення в сівозміні бобових культур, використання парових полів, ущільнюючих та проміжних посівів тощо [3].

Таким чином, контроль, дослідження та відновлення родючості ґрунтів як безцінного, вичерпного, важко поновлюваного ресурсу повинні стати пріоритетом нашої держави.

Література

1. Агроекологія: Навч. посібник. Смаглій О.Ф., Кардашов А.Т., Литвак П.В. та ін. — Київ: Вища освіта.- 2006.- 671 с.
2. Корніцька О.І., Еколого-економічне оцінювання виробництва органічної продукції // Агроекологічний журнал. — №1., — 2009., — С. 66-69.
3. Медведєв В.В. До обґрунтування скорочення ріллі в Україні // Вісник аграрної політики. — №1.- 2013. — С. 59-64.
4. Стадник А.П., Лукіша В.В. Формування критеріїв та показників для еколого-економічного оцінювання с.г. землекористування // Агроекологічний журнал. — № 3, — 2011, — С.5-12.
5. Стратегия Государственной экологической политики Украины на период до 2020 года / Министерство экологии и природных ресурсов Украины. — К., 2012.

ПУТИ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ ДЕГРАДАЦИИ ЗЕМЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ УКРАИНЫ

*Ярославцева Т.А., Федоркина И.А.
Донецкий национальный университет экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского*

Украина обладает богатыми чернозёмами и огромными земельными угодьями, что позволяет интенсивно развивать сельское хозяйство. В решении основной задачи сельскохозяйственного производства лежит обеспечение материального и продуктового изобилия в стране, где ведущая роль отво-